

СТАН ТА ПЕРЕДУМОВИ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Горбачова І. В., к.е.н., доцент

Постановка проблеми. Сучасний світ постає сьогодні як складне полісистемне утворення, що динамічно розвивається. Глобалізація призвела доактивізації всіх форм міжнародної взаємодії і, зокрема, поставила на новий щабель таку форму як міграція робочої сили, яка виступає важливою складовою міжнародних економічних відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міжнародного розвитку, і, зокрема процесів міграції робочої сили, розглядаються в працях багатьох науковців:

П. Кругмана, Е. Лібанової, В. Левківського, А. Киреева, Н. Куликова, Л. Лісогора, Д. Лукьяненка, Ю. Макогона, О. Малиновської, А. Мокія, С. Пирожкова, Ю. Пахомова, С. Писаренко, О. Позняк, А. Поручника, О. Рогача, М. Романюка, А. Румянцева, Є. Савельєва, А. Філіпенка, І. Школи, О. Шниркова та інших.

Мета дослідження. Метою дослідження є аналіз тенденцій та особливостей сучасних міграційних процесів та визначення участі України в цих процесах. Досягнення зазначеної мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- охарактеризувати тенденції процесів міжнародної трудової міграції робочої сили;
- з'ясувати основні проблеми та наслідки трудової міграції робочої для України;
- надати рекомендації та визначити перспективи щодо регулювання та розвитку процесів міграції робочої сили в сучасних умовах.

Результати досліджень. В усіх працях з визначеної тематики дається ґрунтовний аналіз причин міграції, факторів, розглядаються наслідки міграції. На сьогодні, коли Україна є одним з найбільших постачальників робочої сили на світові ринки праці, виникає необхідність проведення моніторингу сучасних міграційних процесів та їх вплив на стан національного господарства.

Активне наукове дослідження проблем міжнародної міграції почалося з кінця 60-х років ХХ ст. у межах моделей економічного зростання. Основна ідея полягала в тому, що міжнародне переміщення робочої сили як одного з факторів виробництва, впливає на темпи економічного зростання, а причиною міжнародної міграції робочої сили є різниця в рівнях заробітної плати у різних країнах.

Прибічники неокласичного підходу, відповідно до якого кожна особа одержує і споживає граничний продукт своєї праці, вважають, що еміграція спричиняє зростання добробуту країни, яка приймає іммігрантів при тому, що економічний розвиток держави, з якої відбувається еміграція, залишається на тому ж рівні, у всякому разі, не погіршується.

Прибічники неокейнсіанського підходу визнавали можливість погіршення економічного стану країни, що експортує робочу силу, особливо, якщо емігрують висококваліфіковані працівники. У зв'язку з цим широко обговорювалась ідея запровадження податку на "відтік розуму", надходження від якого передбачалось передавати в розпорядження ООН і використовувати на потреби людського розвитку.

Останнім часом акцент в аналізі міграції змістився в бік дослідження акумуляції людського капіталу як ендогенного фактору економічного зростання країн. Виходячи з того, що нагромаджений людський потенціал є важливою передумовою економічного розвитку, в межах цієї групи моделей міжнародна міграція розглядається як одне з пояснень різниці в темпах економічного зростання країн.

Міжнародна міграція робочої сили залежить від ряду причин, проте головною є диференціація економічних умов життя. Міграція трудових ресурсів відбувається в напрямку тих країн та регіонів, де очікувані заробітки найвищі.

Міграції завжди були наявними в історії цивілізацій, проте переміщення людей ще ніколи раніше так не впливало на економіку, соціальне та політичне життя, культурну сферу країн призначення та походження міграції. Мобільність є неодмінною рисою сучасного світу. Інтегровані міжнародні ринки, поява транснаціональних мереж і швидкий розвиток комунікаційних технологій посилюють переміщення високо- та низькокваліфікованих працівників, студентів, стажистів, сімей та туристів. Незважаючи на наслідки глобальної економічної кризи, загальна кількість мігрантів за останні роки не зменшилась. Сьогодні у світі значно більше міжнародних мігрантів, ніж будь-коли: за даними Департаменту з економічних і соціальних питань ООН їхня кількість протягом останніх років швидко зросла зі 191 млн у 2010 р. до 214 – у 2012 р. [2].

Демографічна та соціальна структура в промислово розвиненому світі створила потребу в робітниках та фахівцях з інших країн. Тому за останнє десятиліття спостерігається збільшення кількості країн походження та призначення трудової міграції. Трьома основними факторами, що продовжують сприяти трудовій міграції, є демографічні

зміни та потреби ринку праці у багатьох промислово розвинених країнах, безробіття і наслідки кризи у менш розвинених країнах та встановлені міждержавні сімейні, культурні та історичні зв'язки. У своїй щорічній доповіді Міжнародна організація праці зазначила, що на даний час кількість безробітних людей у світі складає 200 млн чол. [2]. Таким чином, для багатьох людей трудова міграція може бути єдиним шляхом для вирішення проблем безробіття.

ООН зазначає, що міграція є неминучим і потенційно вигідним компонентом сучасного життя кожної країни чи регіону світу [1]. Визначення реальної картини міграційної ситуації в країні дозволить краще усвідомити можливості, які надає міграція, а також формувати адекватну сучасним вимогам міграційну політику держави.

Україна на сьогодні продовжує залишатися країною походження трудових мігрантів як для країн СНД, так і для ЄС. Трудова еміграція стала в нашій державі об'єктивною реальністю. Деякі експерти й дослідники називають Україну одним з найбільших донорів робочої сили в Європі. За різними оцінками Україну покинули до 5 млн людей, щоб жити й працювати в інших країнах, однак у реальності ці цифри набагато вищі через нелегальну міграцію [1].

Сучасне геополітичне становище України робить її привабливою для транзитної міграції. Наша держава розташована на Центрально-Європейському маршруті – одному з п'яти маршрутів глобальної незаконної міграції, який проходить через Росію, Україну, Польщу й Словаччину в країни Західної Європи. Цим маршрутом користуються мігранти Далекого і Близького Сходу, Південно-Східної Азії й СНД. Так, за даними Світового банку, два міграційні коридори “Україна – Росія” та “Росія – Україна” за кількістю мігрантів в 2010 році поступаються лише коридору “Мексика–США” – 3,6–3,7 і 11,6 млн чол. відповідно [2]. Тому Україна є основною транзитною країною, переважно для трудових мігрантів, що направляються в країни ЄС. З іншого боку, за останні роки Україна все більше перетворюється на країну призначення легальних і нелегальних міграційних потоків. Частина цієї імміграції є “неумисною”, тобто включає міжнародних мігрантів, які не змогли виїхати в західноєвропейські країни й змушені залишитися в Україні.

У той же час, Україна стала привабливою країною призначення для трудових мігрантів. Статистика свідчить про зростаючу кількість трудових мігрантів з Азії, Близького й Середнього Сходу, Африки.

Порівняння даних досліджень й офіційної статистики чітко вказують на те, що останні не відображають дійсного стану трудової міграції в Україні. Однак незалежно від кількості трудових мігрантів слід погодитись, що трудова міграція в Україні – це довгострокова тенденція, вона постійно зростає. Також відбувається скорочення наявного населення за рахунок виїзду за кордон у пошуках роботи, причому тимчасова трудова міграція часто стає першим кроком до еміграції. Очікується, що ця тенденція триватиме, загальна чисельність населення скоротиться ще на 10 млн осіб до 2050 р.

Негативний вплив міграції виражається у посиленні демографічної кризи. Вона є однією з причин ще більшого скорочення населення України. Крім того, оскільки доходи від зовнішньої трудової діяльності в основному використовуються на особисті потреби, то національна економіка не збагачується за рахунок інвестицій від такої великої кількості зовнішніх трудових мігрантів. Трудова міграція також побічно погіршує загальний економічний розвиток країни.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сучасний стан міграційних процесів в Україні характеризується виїздом на роботу за кордон значної частини економічно активного населення держави, транзитною міграцією в Західну Європу, збільшенням кількості трудових іммігрантів. Кожний із цих векторів руху населення характеризується різними за характером і складом міграційними потоками, які вимагають диференційованого підходу та специфічних засобів впливу. Це потрібно обов'язково враховувати при здійсненні державної міграційної політики.

Без визначення і відтворення реальної картини міграційної ситуації в Україні, здійснення державної міграційної політики неможливе. Тому вкрай важливим є постійний моніторинг міграційних процесів в Україні. Для цього слід активізувати процес розробки та створення єдиного централізованого механізму збору даних по міграції, який дозволить передавати інформацію державним органам управління міграцією, а також покращить аналіз міграційної ситуації. Створення такої бази даних передбачено Національним планом з виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, а також Концепцією державної міграційної політики.

Внаслідок новизни явища міжнародної трудової міграції для України, відсутності досвіду з її регулювання, державна політика в цій сфері не встигала за динамікою процесу, розвивалася із помітним запізненням. Хоча на сьогодні сформовані основні політичні підходи до феномену трудової міграції, комплексної системи державного реагування на виклики трудової міграції, забезпеченої належним законодавством і ресурсами, все ще не створено. Разом з тим сучасне розуміння міжнародної міграції як потужного чинника розвитку вимагає чіткого усвідомлення суспільством та владою її позитивного потенціалу, необхідних політичних рішень і належної їх реалізації.

Використані джерела інформації

1. Ткач В.Ю. Європейський ринок праці в системі міжнародної міграції трудових ресурсів / В.Ю. Ткач // Економіка АПК. – 2012, № 2. – С. 138–143.
2. Балабанова Г.П. Трудова міграція в Україні в умовах глобалізації / Г.П. Балабанова // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2013. – № 2. – С. 9–13.